

Т. А. Наливайко,
аспірант, Харківський національний університет будівництва та архітектури
ORCID ID:0000-0003-2149-7370

DOI: 10.32702/2306-6806.2019.9.95

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

T. Nalyvaiko,
postgraduate student, Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture

IDENTIFICATION OF CONCEPTUAL AND CATEGORICAL APPARATUS ADAPTIVE MANAGEMENT

Досліджено етимологію та семантику категорії "адаптація" та найбільш популярні її прояви, що зустрічаються в науковому просторі. Проведено дефініцію категорій "адаптація" та "адаптивність", визначено їх співвідношення та сутнісне навантаження. Представлено авторське розуміння категорій "адаптація" та "адаптивність" та вказано на їх взаємозв'язок. Досліджено сутність категорії "управління" та розкрито її авторське бачення. Вказано, що категорія "адаптивне управління" не є простим поєднанням понять адаптивний та управління, а має складний зміст. Здійснено ідентифікація категорії "адаптивне управління", визначено основні підходи до його розуміння та надано авторське бачення. Запропоновано розглядати адаптивне управління як діяльності керуючої системи (суб'єкту управління) стосовно керованої системи (об'єкта управління) щодо пристосування, зміни параметрів, складових і самої системи загалом на основі її властивостей, здатностей і характеристик з метою забезпечення його сталого розвитку через досягнення цілей.

The etymology and semantics of the adaptation category and its most popular manifestations found in the scientific space are investigated. The definition of the categories "adaptation" and "adaptability" is carried out, their correlation and the essential load are determined. The author understands the categories of "adaptation" and "adaptability" and indicates their relationship.

It was found that the categories "adaptation" and "adaptability" should not be considered in the same way. Adaptation is seen as an adaptation / change process; adaptability is considered as a property / ability / characteristic. At the same time, these categories characterize the necessary conditions (constituents) for the effective functioning of complex dynamic socio-economic systems in the face of changing environment.

The essence of the category of "management" is investigated and its author's vision as activity of the management system (management entity) in relation to the managed system (management object) is revealed in order to ensure its sustainable development in order to achieve the goals. It is stated that the category "adaptive management" is not a simple combination of concepts adaptive and management, but has a complex meaning. The category of "adaptive management" was identified, the basic approaches to its understanding were identified and the author's vision was provided. It is proposed to consider adaptive management as an activity of the management system (entity) in relation to the managed system (management object) in terms of adaptation, change of parameters, constituents and the system as a whole based on its properties, abilities and characteristics in order to ensure its sustainable development through achievement goals.

Structural and logical scheme of adaptive management involves the activity of the management entity, which is directed at the object, taking into account the existing level of its adaptability, and, through adaptation,

changing the parameters, components and system in general, leads to a change of the management object in accordance with requirements (external and internal) that ensure the sustainable development of any socio-economic system in accordance with the objectives.

*Ключові слова: адаптація, адаптивність, управління, адаптивне управління.
Key words: adaptation, adaptability, management, adaptive management.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Стрімкі трансформації соціально-економічних систем, які відбуваються останнім часом, зміна технологічних укладів та поколінь приводять до формування потреби в новітньому інструментарію управління. Саме тому, дослідження сучасних підходів до управління, їх сутності та затребуваності в сучасних умовах господарювання є важливою науковою проблемою, яка потребує вирішення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Досліджуючи популярність тематики адаптації та адаптивного управління в Україні, було проаналізовано сферу наукового прикладання даних категорій у розрізі захищених дисертацій. Так, на сайті бібліотеки імені Вернадського за запитом було знайдено 2921 авторефератів дисертацій на здобуття ступеня кандидатів та докторів наук, де зустрічалося слово адаптація, адаптивне, тощо. Сфера наукових досліджень досить різноманітна: медичні, біологічні, технічні, психологічні, соціологічні, педагогічні, економічні науки. В економічній сфері щодо проблематики адаптивного управління слід відмітити напрацювання таких науковців: Стец І.І., Циганова О.С., Ячменьова В.М., Мілаш І.В., Оліферук С.І., Єльнікова Г.В., Калініченко Л.А., Якименко-Терещенко Н.В. В їхніх дослідженнях особливу увагу приділено питанням визначення сутнісного навантаження базових категорій та адаптивного управління підприємства в різних сферах. Водночас слід відмітити неусталеність у сфері ідентифікації та співвіднесення категорій понятійного апарату сфери адаптивного управління.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є проведення ідентифікації понятійно-категоріального апарату сфери адаптивного управління та презентація власного бачення категорії "адаптивне управління".

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Проблематику адаптивного управління будь-яким об'єктом, у якості якого може виступати й складна соціально-економічна система, слід розпочати із вивчення та детермінації базового понятійно-категоріального апарату. Відносно обраного наукового поля дослідження спинимось на категоріях "адаптація", "адаптивність", "управління", "адаптивне управління".

В економічну сферу поняття "адаптації" прийшло з біологічних наук (природничих наук) та визначалося здатність живих організмів пристосовуватися до постійно мінливих зовнішніх умов [1]. Окрім того, цей термін використовується і в технічних, медичних та соціальних науках. У медичній сфері цей термін характеризує оптимальну життєдіяльність й нормальний соціобіологічний розвиток людини; в технічній — характеризуються різноманітні самоналагоджувальні технічні системи зі зворотним зв'язком [2].

Етимологічно-семантичний аналіз категорії "адаптація" свідчить, що вказаний термін має латинське походження (adaptatio, від adapto — пристосовую). Англійський варіант цього терміну передається словами adaptation, adjustment та перекладається як адаптація, пристосування, коригування.

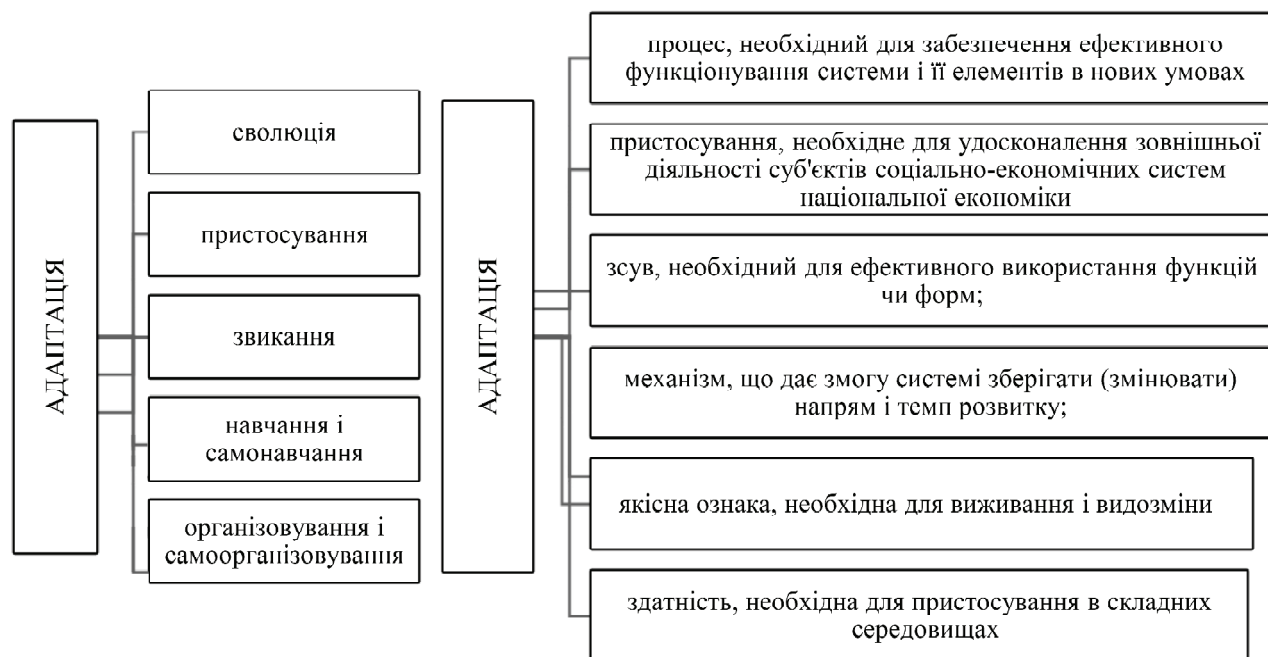


Рис. 1. Прояви адаптації

Джерело: побудовано автором за [7] та [8].

Таблиця 1. Дефініція категорій "адаптація" та "адаптивність"

АДАПТАЦІЯ		АДАПТИВНІСТЬ	
Дефініція	Джерело	Дефініція	Джерело
Процес пристосування підприємства до змінних зовнішніх умов, який має на меті забезпечення стійкості функціонування підприємства у довгостроковій перспективі і містить систему організаційних, економічних і соціальних регулювальників	[7]	Процес цілеспрямованої зміни структури, властивостей і параметрів об'єкта у відповідь на зміни навколо нього	[1]
		Постійне пристосування системи до зовнішніх факторів досягається за рахунок інформації, зворотного зв'язку та негативної адекватної реакції з боку усіх структурних підрозділів на зміни, що відбуваються	[22]
Процес зміни параметрів і структури системи у відповідь на зміни зовнішнього середовища	[1]	Природжена та набута здатність до адаптації, тобто пристосування до всієї багатоманітності життя при будь-яких умовах	[10]
Процес пристосування параметрів господарюючих суб'єктів до невизначених умов навколишнього середовища, що забезпечує підвищення ефективності їх функціонування впродовж усього життєвого циклу	[11]	Характеристика діяльності підприємства, здібність (властивість економічної системи) його до самозбереження, пристосування, структурної перебудови, перетворення, пристосування в умовах нестабільності	[12]
Процес пристосування системи до нових умов існування або діяльності	[12]	Властивість системи, що визначає її здатність успішно пристосовуватися до умов зовнішнього середовища, що змінюється	[13]
Процес цілеспрямованої зміни параметрів, структур і властивостей системи у відповідь на дії зовнішніх і внутрішніх чинників для забезпечення ефективного функціонування системи і її елементів	[13]	Характеристика підприємства природного типу, яка орієнтується на стабільність і повільні зміни зовнішнього середовища і встигає в таких умовах реагувати на виникаючі проблеми	[14]
Доцільне впорядкування динамічної системи, приведення її у відповідність з об'єктивно діючими закономірностями	[15]	Здатність системи, організації або окремої людини пристосовуватися до різних умов навколишнього середовища називають адаптивністю	[17]
Процес зміни параметрів і структури системи, а можливо, і керуючих впливів на основі поточної інформації з метою досягнення певного, звичайно оптимального, стану системи при початковій невизначеності в умовах роботи, які постійно змінюються	[16]	Здатності системи пристосовуватися до змін середовища, можна визначити, що в сучасних умовах разом з конкурентоспроможністю вона є основою економічної стійкості діяльності підприємства	[18]
Здатність своєчасно проводити адекватні зміни для корекції діяльності системи відповідно до вимог зовнішнього середовища	[19]	Окреслює ступінь пристосування до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства і є інтегральною характеристикою економічної системи, яка поєднує такі ознаки як гнучкість, мобільність, маневреність та інші, що забезпечує «легкість» перегрупування між елементами системи без будь-яких корінних змін в її структурі, відображає готовність системи управління підприємства функціонувати в умовах нестабільного зовнішнього середовища та визначається спроможністю управлінського персоналу використовувати нестандартні рішення на основі глибокого розуміння та передбачення тенденцій змін у зовнішньому середовищі	[23]
Процес пристосування системи та її діяльності до зовнішнього середовища, а також ефективного використання його потенціалу	[20]		
Природна, стихійна реакція економічних систем на дестабілізуючі впливи	[21]		

Джерело: узагальнено автором.

Отже, етимологічно, категорія "адаптація" є похідною від латинського терміну, що в перекладі означає пристосування, процес пристосування. Семантика цього поняття залежить від сфери його прикладання та зводиться до його розуміння за словниковим підходом як "пристосування організмів, органів чуття до умов існування, до оточення" [3]; "пристосування людини до умов середовища (перш за все соціального середовища) і результат цього процесу" [4]; "пристосування організмів до умов навколишнього середовища" [5]; "пристосування людини або групи людей до нового соціального середовища, а частково і пристосування до них цього середовища з метою співіснування та взаємодії" [6], де, ключовим є пристосування.

Водночас в роботах [7; 8] зазначено, що адаптація має декілька проявів (рис. 1).

У роботі [9] зроблено висновки, що термін "адаптація" використовується в двох випадках: "для позначення процесу пристосування" та "для позначення результату цих пристосувальних змін, їх сукупності". Отже, існує широкий спектр підходів до розуміння сутності "адаптація", які неузгоджені між собою.

Окрім того, у вітчизняному науковому просторі досить часто використовується поняття "адаптація" та

"адаптивність", які трактуються або однаково, або як взаємопов'язані, але не тотожні поняття. Розглянемо визначення категорій "адаптація" та "адаптивність" (табл. 1), що надано різними авторами.

Зауважимо, що категорії "адаптація" та "адаптивність", незважаючи на спільний корінь, не слід розглядати тотожно. Морфологічний аналіз, проведений в роботі [8], дозволяє ідентифікувати спільне та відмінне (рис. 2). Так, якщо адаптація розглядається як процес пристосування/зміни, то адаптивність розглядається як властивість/здатність/характеристика. Водночас вказані категорії характеризують необхідні умови (складові) для ефективного функціонування складних динамічних соціально-економічних систем в умовах змін зовнішнього середовища.

Саме наведена на рисунку 1 інтерпретація трактування категорій "адаптація" та "адаптивність" найбільше імпонує автору.

Отже, можемо зробити висновок, що в базовому понятійно-категоріальному апараті слід розмежувати та трактувати окремо категорії "адаптивність" та "адаптація", поєднання яких є необхідною умовою їх взаємної реалізації. Тобто рівень адаптації до змін буде залежати від рівня його адаптивності, як внутрішньої властивості системи.

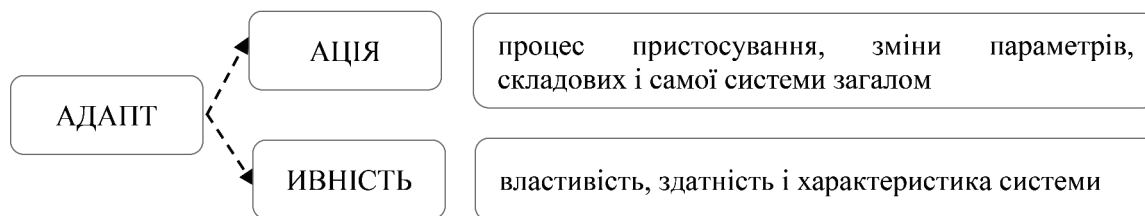


Рис. 2. Ідентифікація понять "адаптація" та "адаптивність"

Джерело: побудовано автором на основі [8].

Визначившись з поняттями "адаптація" та "адаптивність", переходимо до трактування "управління" як складової частини категорії "адаптивне управління". Вказана категорія є популярною та широко вивченою, але в той же час, має дискусивний характер.

Розглянемо семантику цього поняття згідно зі словниковим та науковим підходом (табл. 2).

У своїй роботі [34] Яркіна Н.М. виділяє декілька підходів до розуміння категорії "управління": наука; функція; цілеспрямована, інформаційна дія суб'єкта управління на об'єкті управління; процес; керівний орган; мистецтво.

Інша дослідниця, Приживара С.В. у своїй роботі [33] доводить, що управління не може бути організацією, керівництвом, регулюванням, координацією, функцією (або їх сукупністю), дією, механізмом.

Проведений аналіз дозволяє сформулювати власне розуміння управління як діяльності керуючої системи (суб'єкту управління) стосовно об'єкта управління з метою забезпечення його розвитку через досягнення цілей. Із врахуванням концепції сталого розвитку, яка має визначальне значення для діяльності соціально еко-

номічних систем будь-яких рівнів ієрархії, і на яку спирається автор в своїх дослідженнях, визначення категорії "управління" набуває вигляду "діяльності керуючої системи (суб'єкту управління) стосовно керованої системи (об'єкта управління) з метою забезпечення його сталого розвитку через досягнення цілей".

Розглянувши базові категорії та визначившись з їх трактуванням, розглянемо визначення концепту "адаптивне управління". Зауважимо, що, виходячи із сутнісного навантаження категорій "адаптації", "адаптивності" та "управління", його не доцільно розглядати як просте поєднання слів адаптивне (похідне від адаптація) та управління. Існуючі визначення адаптивного управління наведемо в таблиці 3.

Як бачимо з наведених визначень та використовуємо морфологічний аналіз, розкладемо дану категорію на певні підходи, де є слово, що визначає сутнісну відмінність: процес прийняття управлінського рішення; управління або управлінська діяльність; система управління або система реагування; пристосування; процес взаємовпливу; набір дій та методів або комплекс узгоджених заходів.

Таблиця 2. Трактування категорії "управління"

Термін	Визначення	Джерело
За словниковим підходом		
Управління (від управляти)	Спрямовувати діяльність, роботу кого-, чого-небудь; бути на чолі когось, чогось; керувати.	[3]
	Спрямовувати хід якогось процесу, впливати на розвиток, стан чого-небудь	
	Функція організованих систем (біологічних, соціальних, технічних), яка забезпечує реалізацію мети і підтримку режиму діяльності, сталість і розвиток певних структурних елементів	[24]
	Функція високоорганізованих систем (соціологічних, біологічних, технічних), що забезпечує їхню структурну цілісність, підтримання заданого режиму діяльності, реалізацію програми досягнення мети	[25]
	Усвідомлена, цілеспрямована дія суб'єктів (економічних, соціальних, політичних та інших відносин) на окремих людей, трудові колективи й більш широкі спільноти, а також на економічні об'єкти з метою досягнення цими суб'єктами цілей і забезпечення стабільності та динамічності розвитку керованого об'єкта. Управління в сучасних умовах здійснюється за допомогою спеціалізованих технічних засобів (засобів зв'язку, комп'ютерних систем) шляхом обміну потоками інформації між керуючим суб'єктом і керованим об'єктом. Управління можна також розглядати як сукупність процесів планування, організації координації, мотивації, контролю й реалізації відносин економічної власності з метою досягнення поставлених суб'єктами цілей	[26]
	Це процес планування, організації, мотивації й контролю, необхідний для формулювання та досягнення цілей організації	[27]
За науковим підходом		
Управління	Процес впливу на систему для переведення її в новий стан чи для підтримки її в якомусь установленому режимі	[28]
	Цілеспрямований вплив суб'єкта на об'єкт управління за допомогою певної системи методів і технічних засобів з використанням особливої технології для досягнення поставленої мети	[29]
	Процес розподілу й руху ресурсів в організації з наперед заданою метою, за наперед розробленим планом і з безперервним контролем за результатами діяльності	[30]
	Діяльність суб'єкта, яка має прояв у цілеспрямованому, організуючому впливі на об'єкт управління та яка здійснюється з метою приведення його у бажаний для суб'єкта стан	[31]
	Вплив керуючої системи (апарату управління) на керовану систему (об'єкт управління) з метою досягнення цілей підприємства	[32]
	Вид діяльності, предметом якої є діяльність інших людей і метою якої є розвиток об'єкта управління	[33]

Джерело: узагальнено автором.

Таблиця 3. Ідентифікація категорії "адаптивне управління"

АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ	Джерело
Процес прийняття управлінського рішення та подальшої реалізації цілеспрямованого керуючого впливу, який забезпечить адекватне реагування всіх структур фармацевтичного підприємства на зміни параметрів його зовнішнього і внутрішнього середовища	[35; 36; 37]
Пристосування властивих суб'єкту управління діяльності стилів і методів керівництва до соціальних особливостей об'єкта управління	[24]
Управління в системі з неповною апріорною інформацією в керованому процесі, який змінюється по мірі накопичення інформації й приймається з метою покращення якості роботи системи	[38]
Система, яка порівняно із складеним уявленням здатна більш ефективно й адекватно реагувати на зміну інституційного середовища підприємства, його внутрішнього виробничого і зовнішнього ринкового середовищ і котра передбачає ухвалення ефективних управлінських рішень	[39,40]
Процес взаємовпливу, що викликає взаємоприспосовування поведінки суб'єктів діяльності на дія(полі)логічній основі, яка забезпечується спільним визначенням реалістичної мети з наступним поєднанням зусиль і самоспрямуванням дій на її досягнення	[41]
Управлінська діяльність, представлена у вигляді взаємозв'язаного комплексу дій на об'єкти управління, націлених на підтримку конкурентоспроможності за допомогою механізму управління інноваційними процесами (моніторингом ухвалення і виконання рішення), коли бажаний стан системи визначається на основі попереднього процесу управління (тобто на основі накопичення досвіду), за допомогою спостереження за управлінськими показниками	[42]
Гнучке, інноваційне управління підприємствами, здатним пристосовуватися до нової обстановки (у конкурентному і внутрішньому середовищі зі зміною планів і моделей залежно від ситуації: у період виходу підприємств із кризи або за впровадження інновацій, або у разі здійснення організаційних змін) за допомогою нових інструментів і методів управління	[43]
Управління системою з високим ступенем невизначеності процесу, яким потрібно керувати	[44]
Набір дій і методів, що характеризуються здатністю системи управління адаптуватися до змін зовнішнього середовища, та є окремим інноваційним видом управління	[45]
Гнучка система управління підприємством, спрямована на реалізацію механізму адаптації за допомогою формування механізму адаптації для пристосування до мінливих умов зовнішнього і внутрішнього середовища	[23]
Управління, що забезпечує виживання, досягнення та підтримання визначеного рівня конкурентоспроможності	[46]
Окремий тип управління здатний до корекції траєкторії руху керованого об'єкту відповідно до планової	[9]
Управління підприємством, що дозволяє шляхом використання заходів з реструктуризації підприємства, оцінки необхідності проведення реструктуризації та ефективності запропонованих заходів, своєчасно реагувати на зміни навколишнього середовища	[47]
Є комплексом узгоджених заходів, послідовна реалізація яких дозволяє організації досягти поставлених стратегічних цілей	[48]

Джерело: узагальнено автором.

Розглядаючи перший та другий підходи відмітимо, що не зрозумілим видається його різниця із звичайним управлінням. Водночас адаптивне чи операційне, чи будь-який інший тип управління враховує особливості його визначального слова (в цьому випадку — адаптація). Тому слід погодитися, що адаптивне управління це діяльність, але, на наш погляд, доцільно враховувати не лише зовнішній процес — адаптація, пристосування, взаємовпливу (4 та 5 підходи), а й внутрішню здатність чи властивість системи.

Третій підхід протирічить сутності управління, бо воно, не залежно від виду, має певну систему. Тобто, наявність системи управління це обов'язкова умова управління, але вказані категорії не можна ототожнювати.

Аналогічно, стосовно 6 підходу, управління має сукупність дій та методів, але не ототожнюється з ними. Водночас автор погоджується із частиною щодо наявності внутрішньої здатності системи до адаптації.

Саме тому, базуючись на власному розумінні управління та необхідності врахування внутрішніх властивостей системи — адаптивності, доцільно розглядати адаптивне управління як діяльності керуючої системи (суб'єкту управління) стосовно керованої системи (об'єкта управління) щодо пристосування, зміни параметрів, скла-

дових і самої системи загалом на основі її властивостей, здатностей і характеристик з метою забезпечення його сталого розвитку через досягнення цілей.

Структурно-логічну схему адаптивного управління в авторській інтерпретації наведено на рисунку 3.

З рисунка 3 бачимо, що діяльність суб'єкта управління, спрямована на об'єкт, враховує наявний рівень його адаптивності, і, через пристосування, зміну параметрів, складових та системи взагалі, веде до зміни об'єкту управління у відповідності із вимоги (зовнішніми та внутрішніми), що забезпечує сталий розвиток будь-якої соціально-економічної системи.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Отже, в процесі дослідження було проаналізовано науково-дослідницьку активність в сфері адаптивного управління, визначено сутнісне навантаження понятійно-категоріального апарату адаптивного управління, сформовано власне бачення категорії "адаптивне управління". В подальшому постає проблема ідентифікації об'єкта управління та формування поняття адаптивного управління у відповідності до обраного об'єкту управління.



Рис. 3. Структурно-логічна схема адаптивного управління

Джерело: розроблено автором.

Література:

1. Циганова О.С. Адаптивне управління підприємством: біономічний аспект URL: <http://bit.do/e5jan> (дата звернення 15 Aug 2019).
2. Овсяннікова В.В. Проблеми психологічної адаптації персоналу організації. Проблеми сучасної психології. 2013. № 2. С. 85—91.
3. Словник української мови URL: <http://sum.in.ua/s/adaptacija> (дата звернення 15 Aug 2019)
4. Електронний словник української мови. URL: <http://slovo.org.ua/39/53392/260654.html> (дата звернення 15 Aug 2019).
5. Словник іншомовних слів URL <http://bit.do/e5jg6> (дата звернення 12 Aug 2019).
6. Соціологія короткий енциклопедичний словник URL: <https://subject.com.ua/sociology/dict/2.html> (дата звернення 16 Aug 2019).
7. Стец І.І. Адаптивне управління підприємством. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. № 18. URL: <http://global-national.in.ua/archive/18-2017/58.pdf> (дата звернення 17 Aug 2019).
8. Ячменьова В.М., Османова З.О. Сутність понять "адаптація" та "адаптивність" URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/18798/1/72-346-353.pdf> (дата звернення 17 Aug 2019).
9. Оліферук С.І. Адаптивне управління розвитком сільського господарства: сутність та ознаки. Ефективна економіка. 2012. № 12. URL: <http://www.econotyu.nauka.com.ua/?op=1&z=1648> (дата звернення 10 Aug 2019).
10. Кокун О.М. Психологія. К.: Центр навчальної літератури. 2006. 184 с. URL: <http://bit.do/e5jgD> (дата звернення 15 Aug 2019).
11. Чиженькова Е.В. Формирование экономического механизма адаптации хозяйствующего субъекта к рыночной среде: автореф. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.01 "Экономическая теория". М., 2006. 24 с.
12. Ячменьова В.М. Ідентифікація стійкості діяльності промислових підприємств: монографія. Сімферополь: Доля. 2007. 384 с.
13. Ластаев Т.Т., Кайгородцев А.А. Механизм агропромышленной интеграции. Вестник КАССУ. 2006. № 4. С. 10—12.
14. Ладико І.Ю., Сумцов В.Г. Загальний менеджмент. Луганськ. Вид-во Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, 2004. 282 с.
15. Субботин А.Н. Основные принципы научной организации управления промышленным производством. К.: Вид-во "Техніка", 1970. — 84 с.
16. Цыпкин Я.З. Адаптация и обучение в автоматизированных системах. М.: Наука, 1968. — 400 с.
17. Фомин В.Н. Современный экономический словарь. URL: <http://www.ebk.net.ua/Book/Ses/u/0612.htm/> (дата звернення 14 Aug 2019).
18. Ханалиев Г.И. Адаптационный процесс автотранспортных предприятий. Деп. ВИНТИ РАН. № 1122-В. 2005. С. 115—121.
19. Крисько Ж. Адаптація підприємства до змін зовнішнього середовища через механізм реструктуризації. Галицький економічний вісник. 2009. № 2. С. 38—42.
20. Білошкурська Н.В. Моделі адаптивної поведінки та їх роль у формуванні економічної безпеки підприємства. Актуальні проблеми економіки. 2010. № 12 (114). С. 101—104.
21. Макаров К.Г., Коновалова С.А. Концепція адаптивного управління в економічних системах. Економічна кібернетика. 2001. № 1—2. С. 42—47.
22. Кулик Н.М., Соколенко Т.М. Технологія адаптації у системі управління підприємством. Економічний аналіз: зб. наук. Праць. Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка". 2013. Том 14. № 3. С. 96—100.
23. Якименко-Терещенко Н.В., Кожуріна Л.С. Адаптивне управління підприємством в сучасних умовах: мета і механізм реалізації. Young Scientist. 2017. № 6 (46). С. 535—538.
24. Енциклопедичний словник з державного управління/ уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.

25. Філософський енциклопедичний словник. Київ. Абрис. 2002. 742 С.
26. Економічний енциклопедичний словник URL: <http://subject.com.ua/economic/slovník/4142.html> (дата звернення 11 Aug 2019).
27. Економічний словник-довідник / за ред. С.В. Мочерного. К.: Феміна, 1995. 368 с.
28. Предмет і метод теорії управління. URL: <http://bit.do/e5jzT> (дата звернення 12 Aug 2019).
29. Нечаюк А.І., Телеш Н.О. Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент. К.: Центр навчальної літератури, 2003. — 348 с.
30. Большаков А.С. Менеджмент. СПб.: Питер, 2000. 160 с.
31. Колпаков В.К. Адміністративне право України: підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко. К.: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
32. Смачило В.В. Концептуальні засади соціально відповідального управління кадровим потенціалом підприємства. Соціально-трудові відносини: теорія та практика: зб. наук. праць. Київ: КНЕУ ім. В. Гетьмана, 2016. Вип. 2 (12). С. 227—237.
33. Приживара С.В. Управління як специфічний вид діяльності. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-1/doc/1/07.pdf> (дата звернення 14 Aug 2019).
34. Яркіна Н.М. Управління підприємством як економічна категорія (теоретичні аспекти). Держава та регіони. 2014. № 1 (76). С. 130—136.
35. Фармацевтична енциклопедія URL: <https://www.pharmacencyclopedia.com.ua/article/8048/adaptivne-upravlinnya> (дата звернення 19 Aug 2019).
36. Раевна Е.В., Кучерук Е.Н. Адаптивное управление по ведением предприятия: категориальный базис. Бизнес Информ. 2007. № 6 (336). С. 122—130.
37. Мнушко З.М., Бондарева І.В. Сучасні підходи до адаптивного управління фармацевтичними організаціями. Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. 2008. № 2. С. 37—42.
38. Мілаш І.В. Зміст поняття "адаптивне управління" в сучасних реаліях функціонування вітчизняних підприємств. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/126.pdf> (дата звернення 18 Aug 2019).
39. Маслодудов Ю.А. Особенности адаптивного управления на машиностроительных предприятиях. Вопросы экономических наук. 2009. № 6 (39). С. 76—78.
40. Стец І. Адаптивне управління потенціалом підприємства. Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. 2013. Вип. 18. С. 154—162.
41. Єльнікова Г.В. Технологія адаптивного управління персоналом організації URL: <http://bit.do/e5jd4> (дата звернення 15 Aug 2019).
42. Калініченко Л.Л. Адаптивне управління підприємством в конкurentно середовищі. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2011. № 33. С.177—180.
43. Овчиннікова В.О. Харламова І.М. Адаптивне управління залізничним транспортом України. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/15_2_2017ua/13.pdf (дата звернення 10 Aug 2019).
44. Возненко Н.І., Ізюмська О.С. Адаптивне управління розвитком підприємства. Культура народів Причорномор'я. 2007. № 102. С. 118—122.
45. Брюшкова Н.О. Гемаєв А.Б. Адаптивне управління фінансовими результатами діяльності підприємств сфери обслуговування. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/24_2018_ukr/23.pdf (дата звернення 11 Aug 2019).
46. Бурсак А.М. Поняття адаптації та адаптивного управління підприємством. URL: http://www.confcontact.com/2009_03_18/ek1_borsuk.htm (дата звернення 15 Aug 2019).
47. Луцик Т.Р. Управління процесами реструктуризації промислового підприємства (на прикладі взуттєвої галузі) [Текст]: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / Луцик Тетяна Ростиславівна; Київський національний ун-т технологій та дизайну. — К., 2006. — 19 с.
48. Толочко В.М., Артюх Т.О., Зарічкова М.В. Визначення сутності та змістовності понять адаптації та адаптивного управління персоналом аптечних закладів. Український вісник психоневрології. 2014. Т. 22. Вип. 2 (79), додаток. С. 263—267.

References:

1. Tsyhanova, O. S. (2017), "Adaptive Enterprise Management: A Bionomical Aspect", available at: <http://bit.do/e5jan> (Accessed 15 Aug 2019).
2. Ovsianikova, V.V. (2013), "Problems of psychological adaptation of organization staff", *Problemy suchasnoi psykholohii*, vol. 2. pp. 85—91.
3. Dictionary of the Ukrainian language (2019), available at: <http://sum.in.ua/s/adaptacija> (Accessed 15 Aug 2019).
4. An electronic dictionary of the Ukrainian language (2019), available at: <http://slovopedia.org.ua/39/53392/260654.html> (Accessed 15 Aug 2019).
5. Dictionary of foreign words (2019), available at: <http://bit.do/e5jg6> (Accessed 12 Aug 2019).
6. Sociology is a short encyclopedic dictionary (2019), available at: <https://subject.com.ua/sociology/dict/2.html> (Accessed 16 Aug 2019).
7. Stets, I.I. (2017), "Adaptive enterprise management", *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, № 18 available at: <http://global-national.in.ua/archive/18-2017/58.pdf> (Accessed 17 Aug 2019).
8. Iachmenova, V.M. and Osmanova, Z.O. (2010), "The essence of the concepts of "adaptation" and "adaptability", available at: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/18798/1/72-346-353.pdf> (Accessed 17 Aug 2019).
9. Oliferuk, S.I. (2012), "Adaptive Management of Agricultural Development: Essence and Signs", *Effective Economics*, vol. 12, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1648> (Accessed 10 Aug 2019).
10. Kokun, O.M. (2006), "Psychophysiology", Center for Educational Literature, available at: <http://bit.do/e5jgD> (Accessed 15 Aug 2019).
11. Chizhen'kova, E.V. (2006), "Formation of economic mechanism of adaptation of the economic entity to the market environment", Ph.D. Thesis, Economic Theory, Moscow, Russia.
12. Iachmenova, V.M. (2007), *Identyfikatsiia stiikosti diialnosti promyslovykh pidpriemstv* [Identification of sustainability of industrial enterprises], Dolia, Simferopol, Ukraine.
13. Lastaev, T.T. and Kaihorodtsev, A.A. (2006), "The mechanism of agricultural integration", *Vestnyk KASSU*, vol. 4, pp. 10—12.
14. Ladyko, I.Iu. and Sumtsov, V.H. (2004), *Zahalnyi menezhment* [General management], *Vyd-vo Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia*, Lugans, Ukraine.
15. Subbotin, A.N. (1970), *Osnovnye principy nauchnoj organizacii upravlenija promyshlennym proizvodstvom* [Basic principles of scientific organization of industrial production management], *Tehnika*, Kyiv, Ukraine.
16. Cypkin, Ja.Z. (1968), *Adaptacija i obuchenie v avtomatizirovannyh sistemah* [Adaptation and training in automated systems], *Nauka*, Moscow.
17. Fomin, V.N. (2019), "Modern Economic Dictionary", available at: <http://www.ebk.net.ua/Book/Ses/u/0612.htm/> (Accessed 14 Aug 2019)
18. Khanalyev, H.Y. (2005), "Adaptation process of motor transport enterprises", *Dep. VYNYTY RAN*, vol. 1122-V, pp. 115—121.
19. Krysko, Zh. (2009), "Adaptation of the enterprise to changes in the environment through the mechanism of restructuring", *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, vol. 2, pp. 38—42.
20. Biloshkurska, N.V. (2010), "Models of adaptive behavior and their role in shaping the economic security of

the enterprise", *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 12 (114), pp. 101–104.

21. Makarov, K. H. and Konovalova, S.A. (2001), "The concept of adaptive management in economic systems", *Ekonomichna kibernetika*, vol. 1—2, pp. 42–47.

22. Kulyk, N. M. and Sokolenko, T.M. (2013), "Adaptation technology in enterprise management system", *Ekonomichniy analiz*, vol. 14, no. 3, pp. 96–100.

23. Iakymenko-Tereshchenko, N.V. and Kozhurina, L.S. (2017), "Adaptive enterprise management in modern conditions: purpose and mechanism of realization", *Young Scientist*, vol. 6 (46), pp. 535–538.

24. Surmin, Yu. P. Bakumenko, V. D. and Mykhnenko, A. M. (2010), *Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnoho upravlinnia* [Encyclopedic Dictionary of Public Administration], NADU, Kyiv, Ukraine.

25. Shynkaruk, V. I. (2002), *Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk* [Philosophical Encyclopedic Dictionary], Abrys, Kyiv, Ukraine.

26. *Economic Encyclopedic Dictionary* (2019), available at: http://subject.com.ua/economic/slovník/414_2.html (Accessed 11 Aug 2019).

27. Mochernyj, S.V. (1995), *Ekonomichniy slovnyk-dovidnyk* [Economic reference book], Femina, Kyiv, Ukraine.

28. Kharkiv national university of V.N. Karazin (2019), "The subject and method of management theory", available at: <http://bit.do/e5jzT> (Accessed 12 Aug 2019).

29. Nechaiuk, L.I. and Telesh, N.O. (2003), *Hotelnorostoranni biznes: menedzhment* [Hotel and restaurant business: management], Tsentri navchalnoi literatury, Kyiv, Ukraine.

30. Bol'shakov, A.S. (2000), *Menedzhment* [Management], Piter, SPb, Russia.

31. Kolpakov V.K. and Kuzmenko, O.V. (2003), *Administrativne pravo Ukrainy* [Administrative law of Ukraine], Yurinkom Inter, Kyiv, Ukraine.

32. Smachylo, V.V. (2016), "Conceptual principles of socially responsible management of the personnel potential of the enterprise", *Social-Labor Relations: Theory and Practice*, vol. 2 (12), pp. 227–237.

33. Pryzhyvara, S.V. (2012), "Management as a specific type of activity", available at: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2012-1/doc/1/07.pdf> (Accessed 14 Aug 2019).

34. Iarkina, N.M. (2014), "Enterprise management as an economic category (theoretical aspects)", *State and regions*, vol.1 (76), pp. 130–136.

35. *Pharmaceutical encyclopedia* (2019), available at: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/8048/adaptivne-upravlinnya> (Accessed 19 Aug 2019).

36. Raevneva, E. V. and Kucheruk, E.N. (2007), "Adaptive enterprise management: a categorical basis", *Business Inform*, vol. 6 (336), pp. 122–130.

37. Mnushko, Z. M. and Bondarieva, I. V. (2008), "Modern approaches to adaptive management of pharmaceutical organizations", *Upravlinnia, ekonomika ta zabezpechennia yakosti v farmatsii*, vol. 2, pp. 37–42

38. Milash, I.V. (2017), "The content of the concept of "adaptive management" in the modern realities of functioning of domestic enterprises", available at: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/126.pdf> (Accessed 18 Aug 2019).

39. Maslodudov, Ju. A. (2009), "Features of adaptive control at machine-building enterprises", *Voprosy jekonomicheskikh nauk*, vol. 6 (39), pp. 76–78.

40. Stets, I.I. (2013), "Adaptive management of enterprise potential", *Ukrainska nauka: mynule, suchasne, maibutnie*, vol. 18, pp. 154–162.

41. Ielnykova, H.V. (2011), "Technology of adaptive management of organization personnel", available at: <http://bit.do/e5jd4> (Accessed 15 Aug 2019).

42. Kalinichenko, L.L. (2011), "Adaptive enterprise management in a competitive environment", *Visnyk*

ekonomiky transportu i promyslovosti, vol. 33, pp. 177–180.

43. Ovchynnikova, V. O. and Kharlamova, I. M. (2017), "Adaptive management of railway transport of Ukraine", available at: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/15_2_2017ua/13.pdf (Accessed 10 Aug 2019).

44. Voznenko, N.I. and Iziumska, O.S. (2007), "Adaptive management of enterprise development", *Kultura narodov Prychernomoria*, vol. 102, pp. 118–122.

45. Briushkova, N.O. and Hemaiev, A.B. (2018), "Adaptive management of financial performance of service companies", available at: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/24_2018_ukr/23.pdf (Accessed 11 Aug 2019).

46. Bursak, A.M. (2009), "The concept of adaptation and adaptive enterprise management", available at: http://www.confcontact.com/2009_03_18/ek1_borsuk.htm (Accessed 15 Aug 2019).

47. Lutsyk, T. R. (2006), "Management of industrial enterprise restructuring processes (on the example of the shoe industry)", Ph.D. Thesis, Economics, organization and management of enterprises, Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv, Ukraine.

48. Tolochko, V. M. Artiukh, T. O. and Zarichkova, M. V. (2014), "Determination of the essence and content of concepts of adaptation and adaptive management of pharmacy staff", *Ukrainskyi visnyk psykhonevrolohii*, vol. 22, no. 2 (79), pp. 263–267.

Стаття надійшла до редакції 27.08.2019 р.



www.agrosvit.info

Передплатний індекс: 23847



Виходить 24 рази на рік

Видання включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІКИ